

Říjen 2021

Aktuální report

Konrad-Adenauer-Stiftung v Česku

**KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG**

Vítězství SPOLU - A co dál?

Vítězství koalice občanských demokratů ODS, křesťanských demokratů KDU-ČSL a liberálně-konzervativní TOP09 nad hnutím ANO premiéra Babiše

Marcel Ladka

- Na budoucí vládě se bude podílet pravděpodobně 5 stran.
- Koaliční smlouva má být podepsána do 8. listopadu.
- Sestavení nové vlády ovlivněno zdravotním stavem prezidenta Zemana.
- Zeman chce Babišovi dát první pokus k vytvoření vlády. Bude ale neúspěšný.

Překvapivé vítězství koalice SPOLU

Po volbách 8. a 9. října je jasné, že současný premiér Andrej Babiš není schopen sestavit většinovou vládu s důvěrou. Vítězná koalice SPOLU (občanští demokraté ODS / ECR/, křesťanští demokraté KDU-ČSL / EPP/, liberálně-konzervativní TOP09 / EPP/) hned po zveřejnění finálních výsledků podepsala s koalicí Pirátů a Starostů memorandum o vzájemné spolupráci. Tento dokument jasně deklaroval vůli vytvořit společnou vládu 5 stran. Dále žádá prezidenta Miloše Zemana, aby pověřil předsedu ODS Petra Fialu jednáním o sestavení vlády. Zároveň se koalice zavázaly, že nebudou jednat s žádným dalším politickým subjektem o vytvoření vlády.

Koalice SPOLU získala ve 200členné Poslanecké sněmovně 71 mandátů, celkově ji volilo 1 493 905 občanů. Druhé ANO (Renew) volilo 1 458 140 občanů, ale kvůli nedávné úpravě volebního zákona i přes menší počet hlasů získalo ANO 72 mandátů. Do Sněmovny se dostala dále koalice Pirátů a Starostů s 37 mandáty a extremistická Svoboda a přímá demokracie (SPD / ID) s 20 mandáty. Díky kroužkování na koaliční kandidátce získali Starostové a nezávislí (STAN / EPP) 33 mandátů a Piráti (Greens/EFA) pouze 4 poslance (oproti 22 za volební období 2017-2021). Aktuální složení Sněmovny je značně konzervativní, sociální demokraté a komunisté nepřekročili 5% hranici. Výzvou pro novou vládu s důvěrou bude určitě „nezapomenout“ na (středo)levicové voliče, které se sociálním a rodinným programem mohou oslovit křesťanští demokraté, a na liberální voliče. Na ty může zaměřit více svoji pozornost STAN. Jinak by se tyto voliči definitivně přiklonili k ANO a v dalších volbách by se situace mohla otočit.

Povolební vývoj v rukou prezidenta - prozatím

Prezident Zeman byl v neděli 10. října po schůzce s Babišem převezen do nemocnice na jednotku intenzivní péče a o jeho stavu nemá česká veřejnost ověřené informace. Senát navrhuje projednání stavu prezidenta a zbavit ho výkonných pravomocí, které přejdou na předsedu Senátu a předsedu Sněmovny. Zatím se jedná o krajní možnost. V Senátu má nově se tvořící vláda většinu. Stav Zemana se jasně ukáže při státním svátku 28. října, kdy tradičně prezident předává vyznamenání. Schůzi nové Sněmovny svolává po volbách prezident republiky do 30 dnů od voleb. Neučiní-li tak, sejde se Sněmovna 30. den po dni voleb. Prezidentův kancléř Vratislav Mlynář avizoval, že prezident svolá jednání Sněmovny na 8. listopadu, tedy 30. den od voleb. Zatím se tak oficiálně ještě nestalo. Poté by měl Babiš se současnou vládou podat demisi.

Mezitím se tvoří vedení poslaneckých klubů. Předsedou poslaneckého klubu KDU-ČSL byl zvolen Marek Výborný, bývalý předseda KDU-ČSL, který po náhlé smrti své ženy v roce 2019 rezignoval na funkci, aby se věnoval svým dětem. Místopředsedy jsou Vít Kaňkovský, expert na zdravotnictví, Marie Jílková, radní v Brně a expertka na sociální oblast, a Jiří Navrátil z Moravskoslezského kraje. Poslanecký klub TOP09 povede Jan Jakob, místopředseda TOP09. Místopředsedy byli zvoleni odbornice na bezpečnostní problematiku Helena Langšádlová a poslanec za Ústecký kraj Michal Kučera. Zbyněk Stanjura, šéf koaličního volebního štábu SPOLU a bývalý ministr dopravy, byl opět zvolen předsedou klubu ODS, první místopředsedkyní je Jana Černochová, starostka Prahy 2, a na místa místopředsedů byli zvoleni Ivan Adamec, Jan Bauer, Marek Benda a Jan Skopeček. Poslanecký klub STAN do svého čela zvolil dosavadního předsedu klubu Jana Farského, místopředsedové jsou Věra Kovářová, Petr Gazdík, Josef Cogan a nová poslankyně Michaela Opltová. Pirátský poslanecký klub bude vést Jakub Michálek.

13. října proběhlo první oficiální jednání zástupců SPOLU a Pirátů a Starostů o budoucí vládě. Dohodli se, že do 8. listopadu chtějí mít připraven text o koaliční smlouvě. Vytvoří se 6 týmů, které budou jednat o tematických vládních prioritách. O rozdělení ministerstev se zatím pouze spekuluje, předsedové stran jasně říkají, že nejdříve se chtějí dohodnout na obsazení Sněmovny, koaliční smlouvě a prioritách.

Proces sestavení vlády s důvěrou může trvat několik měsíců. Česká Ústava nedává jasné termíny, kdy prezident musí premiéra jmenovat a kdy musí přijmout demisi. Jaké jsou nyní možné scénáře vývoje?

1. **Prezident Zeman jmenuje Andreje Babiše sestavením vlády.** Už podle dřívějších vyjádření řekl, že pověří zástupce nejsilnější strany, nikoliv koalice. Babiš 12. října řekl, že mu Zeman před hospitalizací slíbil, že jej pověří sestavením vlády. Babiš se pokusí o vyjednávání s ODS a se STANem. Obě strany ale jednání odmítnou. Babiš sestaví menšinovou vládu, která nezíská důvěru Sněmovny. Prezident Zeman jmenuje Babiše znovu a pokusí se více zapojit do vyjednávání. S Babišem ale nikdo jednat nebude a ani podruhé nedostane důvěru. Na třetí pokus jmenuje předsedu vlády předseda Sněmovny, kterým bude někdo za ODS. V tomto případě bude jmenován Fiala. Tento scénář může trvat i několik měsíců. Po volbách v říjnu 2017 získala vláda důvěru až v červnu 2018.
2. Prezident Zeman jmenuje Babiše sestavením vlády. Ten jmenování ale odmítne. Ví, že nemůže sestavit vládu s důvěrou. **Prezident jmenuje premiérem Petra Fialu,** který v krátkém časovém horizontu sestavuje většinovou vládu a ta získává důvěru Sněmovny. SPOLU varovalo ANO a Babiše, aby zbytečně neprotahovali proces sestavení nové vlády. Pokud by se tak stalo, SPOLU je připraveno nezvolit zástupce ANO do vedení Sněmovny a vedení výborů. Babiš by se v tomto scénáři stal lídrem opozice a velmi kriticky bude vystupovat proti vládě.
3. **Zdravotní stav prezidenta Zemana se zhorší,** Senát a Sněmovna výkonem funkce pověří předsedu Senátu a předsedu Sněmovny. Senát i novou Sněmovnu ovládají koalice budoucí vlády. Premiérem je jmenován Fiala. Tento krok může být po zlepšení zdravotního stavu prezidenta napaden u Ústavního soudu.

Obecně se dá očekávat vývoj mezi prvním a druhým scénářem. Babiš 15. října prohlásil, že je připraven předat bez obstrukcí vládu vznikající koalici pěti stran a přejít do opozice a že jmenování premiérem odmítne. SPOLU a Piráti a Starostové jasně ukázali, že jsou připraveni rychle vytvořit vedení Sněmovny a ustanovit fungující struktury Sněmovny. Zeman byl vždy v povolebních vyjednáváních silný, obzvláště v letech 2017 a 2018, kdy v podstatě domluvil podporu pro menšinovou vládu Babiše a sociálních demokratů - vládu nakonec v červnu 2018 podpořili komunisté. Nyní je situace ale odlišná - ve Sněmovně existuje jasná většina. Tato většina řekla, že povolební vyjednávání mohou být velmi krátká a role prezidenta bude minimální. Možná nová vláda a její silná většina je určitě připravena jít do sporu s prezidentem a v maximální možné míře omezit jeho pravomoci a možnost fungování. Například snížením rozpočtu kanceláře prezidenta a omezení zahraničních cest. Zároveň existuje většina jak ve Sněmovně, tak v Senátu, která může podat na prezidenta ústavní stížnost a připravit i jeho odvolání. Koalice SPOLU musí ukázat jasný postoj vůči Babišovi a Zemanovi, nikdo si nemůže dovolit vytvořit vládu s Babišem, protože obě koalice se jasně vymazovaly vůči jeho politice a chtěly přinést změnu do českého politického prostředí. Aktuální průzkum ukázal, že 50 % respondentů si přeje, aby Zeman jmenoval premiérem Fialu, u příznivců SPOLU je to dokonce 92 %. Třetina respondentů si přeje sestavení vlády SPOLU a Pirátů a Starostů, 19 % si přeje vládu SPOLU a STAN bez účastí Pirátů, tato vláda by měla většinu 104 poslanců.

Nová vláda se také vymezila i vůči extremistické SPD, když řekla, že extremisté nemají právo zasednout ve vedení Sněmovny. SPD byla ve zprávě Bezpečnostní a informační služby zařazena mezi extremistické organizace.

Domácí i evropské úkoly pro novou vládu

Česko zažívá velký nárůst cen a neustále se zrychluje inflace. Zvyšují se ceny bydlení a vlastní byt se stává pro velkou část obyvatelstva nedostižným snem. Téma dostupného bydlení (s důrazem na mladé) bylo jedním z důležitých témat voleb. Aktuálně se staví v Česku méně bytů než před rokem 1989 a ekonomové se shodují, že tento problém může vyřešit hlavně rychlá výstavba - ať už podpořena státem nebo obcemi, anebo zrychlení stavebního řízení pro soukromé developery. Kvůli vysokému zvýšení cen energie ukončila svoji činnost také jedna z největších firem na trhu, 900 tisíc lidí tak přišlo o svého dodavatele energie. Těmto lidem nyní reálně hrozí zvýšení životních nákladů. Premiér Babiš vyzval k zastropování cen energie a osvobození její ceny od DPH. Tento krok nejspíše ale bude odporovat nařízení Evropské komise.

Státní dluh Česka by na konci roku 2021 měl činit 2,53 bilionu Kč. Po několikaletém snižování v důsledku pandemie covid-19 roste obrovským tempem a za rok 2021 může schodek státního rozpočtu být až 500 miliard korun. Koalice SPOLU plánuje vytvořit vyrovnaný rozpočet a stabilizovat veřejné finance. U některých sociálních skupin (důchodci, sociálně slabší obyvatelé) tento krok vzbuzuje obavu, že dojde ke snížení jejich životní úrovně a dojde například k zastavení růstu důchodů.

Od poloviny roku 2022 předsedá Česko Evropské unii. Současná Babišova vláda této události nevěnovala dostatečnou pozornost a přípravy na předsednictví nejsou dostatečně koordinovány a řízeny. V předvolebních debatách se zástupci SPOLU a Pirátů a Starostů shodli, že je potřeba rozšířit personálně přípravný tým a navýšit rozpočet předsednictví a že předsednictví bude pro Česko klíčové a musí být na ně velmi dobře připraveno. Může se jednat o možnost, jak ukázat Česko v pozitivním světle, nikoliv pouze jako zemi, kde vládne premiér se střetem zájmu.